

V. I. proti Moldavsku, rozsudek ze dne 26. 3. 2024 - Systémový nedostatek podpory pro osoby s mentálním postižením nesmí vést k jejich izolaci v psychiatrických zařízeních

Stěžovatel: V. I.

Žalovaný stát: Moldavsko

Číslo stížnosti: 38963/18

Datum: 26.03.2024

Článek Úmluvy: čl. 13

čl. 14

čl. 3

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: detence osoby duševně nemocné, diskriminační motiv, nedobrovolná hospitalizace, osoba ve zranitelném postavení, špatné zacházení, účinný právní prostředek nápravy

Český právní řád: čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod

§ 104-110 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 38-40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2024

V. I. proti Moldavsku, rozsudek ze dne 26. 3. 2024

Autorský komentář

Komentovaný případ odhaluje systémový problém, pokud jde o nedobrovolné umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče.

Ačkoli jsou zjištění Soudu v nadepsané věci zasazena do skutkové situace v Moldavsku, nelze jeho závěrům upřít širší význam. Nedobrovolná institucionalizace osob s mentální retardací totiž představuje často uplatňovaný nástroj při absenci alternativních forem podpory. Obdobné nedostatky byly identifikovány i v prostředí České republiky, kdy již z přílohové zprávy veřejného ochránce práv za čtvrté čtvrtletí roku 2009 nazvané „Umísťování a pobyt osob s mentálním postižením v psychiatrických léčebnách“ vyplynulo, že se u pacientů s mentálním postižením

používají ve zvýšené míře omezovací prostředky, a to i dlouhodobě; že lidé s mentálním postižením často pobývají v léčebnách proto, že jim není poskytována náležitá sociální služba; případně také že tam, kde v léčebně není specializované oddělení, jsou lidé s mentálním postižením hospitalizováni spolu s pacienty bez hendikepu a na konkrétních případech lze dokázat, že takové soužití vede k poškozování pacientů s postižením.

Podobný případ je zdokumentován i z domácího prostředí, viz např. článek ze dne 27. 9. 2022, dostupný zde: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/psychiatrie-opava-kurtovani-ministerstvo-zdravotnictvi-zpravy-zdravi_2209270500_vtk.

Jak však vyplývá ze závěru vysloveného Soudem, samotné mentální postižení nemůže ospravedlnit umístění do psychiatrické nemocnice. Takový přístup vede k diskriminaci osob s mentálním postižením napříč všemi aspekty života a k porušování základních lidských práv a svobod. V kontextu současně účinné právní úpravy práv člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu a řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu tak lze vyslovené závěry Soudu nahlížet jako další část referenčního rámce v přístupu k osobám se zdravotním postižením.

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., Mgr. Patrik Provažník)

SKUTKOVÝ STAV

Když V. I. osiřel a následně se ve svých 13 letech ocitl bez rodičovské péče, stal se jeho opatrovníkem a zákonným zástupcem starosta města Ciutești. Ten nejprve rozhodl o jeho umístění do dětského resocializačního centra a následně do umístovacího centra. Z důvodu nedostatečné kapacity byl však stěžovatel propuštěn a poté, co selhaly další pokusy o nalezení náhradní péče, byl přijat do internátní školy. Po jejím uzavření na období letních prázdnin byl pod záminkou lehké mentální retardace převezen do psychiatrické nemocnice, kde měl strávit tři týdny. Zde byl nakonec, navzdory svým protestům, proti své vůli zadržován další čtyři měsíce, bez informovaného souhlasu mu byla podávána těžká psychiatrická medikace a byl vystaven ponižujícímu zacházení, včetně umístění na oddělení pro dospělé.

Vyšetřování a řízení zahájena na vnitrostátní úrovni však nevedla k vyvození odpovědnosti osob, v jejichž péči se stěžovatel nacházel, neboť podle státního zástupce a soudů nebyly předloženy důkazy, které by prokazovaly naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu nedbalého plnění povinností ani trestného činu mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení. Stěžovatel se proto obrátil se sérií stížností na Soud.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 3 ÚMLUVY

80. S odvoláním na čl. 3 Úmluvy stěžovatel namítal, že byl nedobrovolně umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrickému léčení, což spolu s materiálními podmínkami a zacházením, kterému byl vystaven ze strany zdravotnického personálu a ostatních pacientů, údajně představovalo špatné zacházení, a že příslušné orgány neprovedly účinné vyšetřování okolností jeho umístění, léčby a opožděného propuštění z psychiatrické nemocnice.

81. Článek 3 Úmluvy zní následovně:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Rozsah tohoto případu

94. Soud podotýká, že případy týkající se lékařských výkonů, včetně podávání léků a hospitalizace v psychiatrické nemocnici, provedených bez souhlasu pacienta, budou zpravidla posuzovány podle čl. 8 Úmluvy [viz, například, rozsudek ze dne 3. 7. 2012, X. proti Finsku, č. 34806/04, bod 212; a rozsudek ze dne 19. 2. 2013, B. proti Rumunsku (č. 2), č. 1285/03, bod 75]. V řadě případů nicméně Soud připustil, že za určitých podmínek mohou lékařské výkony dosáhnout takového prahu závažnosti, že je lze považovat za zacházení zakázané čl. 3 Úmluvy.

95. Soud zejména rozhodl, že opatření, které je z hlediska uznávaných lékařských principů terapeuticky nezbytné, nelze v zásadě považovat za nelidské a ponižující. Soud se nicméně musí ujistit, že byla přesvědčivě prokázána lékařská nezbytnost a že existují a jsou naplněny procesní záruky pro takové rozhodnutí (viz rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2006, Jalloh proti Německu, č. 54810/00, bod 69; rozsudek ze dne 5. 6. 2014, Akopyan proti Ukrajině, č. 12317/06, bod 102; rozsudek ze dne 11. 10. 2011, Gorobet proti Moldavsku, č. 30951/10, body 47-53; a rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. proti Slovensku, č. 18968/07, body 100-120).

96. Kromě toho Soud znovu zdůrazňuje, že má-li špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy, musí dosahovat určité minimální úrovně závažnosti. Posouzení tohoto minima je relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je doba trvání daného zacházení, jeho fyzické a psychické následky a v některých případech i pohlaví, věk a zdravotní stav oběti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 28. 9. 2015, Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, bod 86). Ačkoli je účel takového zacházení faktorem, který je třeba vzít v úvahu, zejména otázka, zda bylo jeho cílem ponížit nebo pokořit oběť, absence takového účelu nevede nevyhnutelně k závěru, že nedošlo k porušení čl. 3 (viz, například, V. C. proti Slovensku, cit. výše, bod 101). Při hodnocení důkazů Soud obecně uplatňuje míru důkazu „nade vši rozumnou pochybnost“. Takový důkaz může vyplývat ze souběhu dostatečně silných, jasných a shodných závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2000, Salman proti Turecku, č. 21986/93, bod 100; a Akopyan proti Ukrajině, cit. výše, bod 103).

97. Soud již dříve poznamenal, že pozice podřízenosti a bezmoci, která je typická pro pacienty umístěné v psychiatrických nemocnicích, vyžaduje zvýšenou ostražitost při přezkumu dodržování Úmluvy. I když je na lékařských subjektech, aby na základě uznávaných pravidel lékařské vědy rozhodly o léčebných metodách, které mají být uplatněny, v případě nutnosti i za použití síly, k zachování tělesného a duševního zdraví pacientů, kteří jsou zcela nezpůsobilí sami o sobě rozhodovat a za které jsou proto odpovědní, zůstávají tito pacienti přesto pod ochranou čl. 3, jehož požadavky nepřipouštějí žádnou odchylku (viz rozsudek ze dne 24. 9. 1992, Herczegfalvy proti Rakousku, č. 10533/83, bod 82).

98. Z právních nástrojů a zpráv přijatých Organizací spojených národů vyplývá, že nucené umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba, zejména pokud jde o osoby s existující nebo domnělou mentální retardací, jakož i podávání neuroleptik, aniž by to bylo z lékařského hlediska nezbytné, mohou představovat špatné zacházení zakázané Úmluvou OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ...

99. V projednávaném případě se problémy umístění v psychiatrické nemocnici, včetně následného umístění na oddělení pro dospělé a tamních materiálních podmínek, psychiatrické léčby neuroleptiky a pozdního propuštění z nemocnice týkají dítěte, kterému bylo v rozhodné době 15 let, byla u něj

diagnostikována mentální retardace a bylo v péči státních orgánů bez rodičovské péče. Tyto nesporné skutečnosti spolu se zranitelností stěžovatele – vyplývající z takových prvků, jako je jeho věk, postižení a absence rodičovské péče nebo umístění do ústavní péče – jsou dostatečně závažné na to, aby spadaly do působnosti čl. 3 Úmluvy.

100. Soud proto přezkoumá, zda v tomto případě žalovaný stát splnil své závazky vyplývající z tohoto ustanovení.

(b) Obecné zásady

101. Závazek Vysokých smluvních stran podle čl. 1 Úmluvy zajistit každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody definované v Úmluvě, ve spojení s čl. 3, vyžaduje, aby státy přijaly opatření, která mají zajistit, aby jednotlivci v rámci jejich jurisdikce nebyli vystaveni špatnému zacházení, včetně špatného zacházení ze strany soukromých osob (viz rozsudek ze dne 15. 5. 2012, I. G. proti Moldavsku, č. 53519/07, bod 40). Tato opatření by měla poskytovat účinnou ochranu zejména dětem a jiným zranitelným osobám a zahrnovat přiměřené kroky k předcházení špatnému zacházení, o kterém příslušné orgány věděly nebo měly vědět (viz rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, bod 150). Soud rovněž poukázal na to, že v případě duševně nemocných pacientů je třeba vzít v úvahu jejich zvláštní zranitelnost (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, bod 131).

102. Soud vychází z toho, že státy mají podle čl. 3 Úmluvy pozitivní závazky, které sestávají zprv z povinnosti zavést legislativní a regulatorní rámec ochrany; zadruhé, za určitých přesně vymezených okolností, z povinnosti přijmout operativní opatření na ochranu konkrétních jednotlivců před rizikem zacházení, které je v rozporu s tímto ustanovením; a zatřetí z povinnosti provést účinné vyšetřování hájitelných tvrzení o výskytu takového zacházení. Obecně řečeno, první dva aspekty těchto pozitivních závazků jsou kvalifikovány jako „materiální“, zatímco třetí aspekt odpovídá pozitivnímu „procesnímu“ závazku státu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, body 178 a 179).

(c) Posouzení skutkových okolností tohoto případu

103. Soud nejprve poznamenává, že se případ týká dítěte, kterému bylo v době událostí 15 let a které nedosáhlo věku 16 nebo 18 let, tedy věku, kdy mohou osoby vyjádřit souhlas s léčbou, jak to vyžaduje vnitrostátní právo ... Jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba proto podléhaly souhlasu jeho opatrovníka, starosty města Ciutești. Z tohoto důvodu, vzhledem k nesouhlasu stěžovatele se souhlasem, který údajně vyjádřil jeho opatrovník s jeho umístěním do psychiatrické nemocnice a s jeho psychiatrickou léčbou, se věc týká nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby ... Soud zároveň poznamenává, že stěžovatel dovršil věku 16 let měsíc před svým propuštěním z nemocnice a že příslušné orgány neposoudily platnost souhlasu s jeho umístěním v psychiatrické nemocnici a s jeho léčbou v ní.

104. Soud je proto povolán posoudit přiměřenost právního rámce upravujícího nedobrovolné umístění dítěte s psychosociálním postižením bez rodičovské péče v psychiatrické nemocnici, podmínky jeho umístění, včetně jeho umístění na oddělení pro dospělé, postup lékařů při provádění lékařských výkonů během jeho pobytu a délku tohoto pobytu. Rovněž je třeba zkoumat, zda v trestním řízení týkajícím se údajně nedobrovolných lékařských výkonů a zanedbání péče provedly příslušné orgány důkladné, účinné a rychlé vyšetřování a zda poskytly dostatečnou ochranu právu stěžovatele na respektování jeho osobní integrity s ohledem na jeho zranitelnost jakožto dítěte s mentální retardací a bez rodičovské péče.

105. Strany byly ve sporu ohledně lékařské nezbytnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice dne 16. 6. 2014 a nutnosti jeho setrvání v nemocnici po 7. 7. 2014. Strany rovněž vedly spor ohledně důvodů přemístění stěžovatele na oddělení pro dospělé dne 22. 9. 2014 a intenzity a dopadu jeho léčby po tomto datu. Z těchto důvodů Soud rozlišuje mezi a) jeho umístěním do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrickou léčbou; b) jeho pobytem v psychiatrické nemocnici a jeho psychiatrickou léčbou po 7. 7. 2014; a c) jeho umístěním na oddělení pro dospělé od 22. 9. do 7. 11. 2014 a tamní léčbou a materiálními podmínkami. Soud přezkoumá skutkové aspekty každé stížnosti.

106. Soud, vědom si subsidiární povahy svého úkolu a uznávajíc, že musí být obezřetný při přebírání role prvoinstančního soudu pro skutkové okolnosti tam, kde to není nevyhnutelné vzhledem k okolnostem konkrétního případu, považuje za vhodné nejprve přezkoumat, zda stížnosti stěžovatele na špatné zacházení byly příslušnými orgány náležitě prošetřeny (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 21. 1. 2021, Shmorgunov a ostatní proti Ukrajině, č. 15367/14 a 13 dalších, bod 326).

(i) Povinnost provést účinné vyšetřování

107. Soud odkazuje na obecné zásady shrnuté ve věci X. a ostatní proti Bulharsku (cit. výše, body 184–190).

108. Ve vnitrostátním řízení byly stížnosti stěžovatele přezkoumávány ve dvou samostatných řízeních. První soubor řízení byl zahájen na základě obvinění z profesní nedbalosti vznesených proti opatrovníkovi (starostovi města Ciutești) v souvislosti s umístěním stěžovatele do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrickou léčbou při absenci terapeutické nezbytnosti a s opomenutím jednat za účelem propuštění stěžovatele krátce po 7. 7. 2014, což mělo za následek odklad jeho propuštění z nemocnice až do 7. 11. 2014. Druhý soubor řízení byl zahájen na základě prvků mučení s ohledem na tvrzení stěžovatele o špatném zacházení ze strany personálu nemocnice v důsledku jeho přemístění dne 22. 9. 2014 na oddělení pro dospělé a materiálních podmínek a léčby během jeho pobytu na tomto oddělení. V obou řízeních byl učiněn závěr, že nebyly naplněny znaky vyšetřovaných trestných činů, neboť umístění v psychiatrické nemocnici bylo legitimizováno rozhodnutím lékaře a neexistovaly žádné měřitelné traumatické následky, které by stěžovatel utrpěl ..., ani žádný přímý úmysl ze strany domnělých pachatelů ...

109. Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány neprodleně zahájily vyšetřování stěžovatelových tvrzení, když vyslechly stěžovatele a některé zdravotnické pracovníky Psychiatrické nemocnice Codru, místní úřad Ciutești a orgán ochrany dětí Nisporeni. Vyšetřovací spis se však nijak nezmiňuje o výsledku V. G., lékaře z Nisporeni, který údajně dne 3. 6. 2014 doporučil stěžovatele k umístění v psychiatrické nemocnici a k psychiatrické léčbě. Vyšetřování částečně potvrdilo tvrzení stěžovatele týkající se jeho nesouhlasu s umístěním do psychiatrické nemocnice, jeho odloženým propuštěním z nemocnice po 7. 7. 2014, jeho přemístěním na oddělení pro dospělé a jeho léčbou neuroleptiky. Z tohoto důvodu má Soud za to, že moldavské orgány čelily „hájitelným“ tvrzením ve smyslu judikatury Soudu o nedobrovolných lékařských výkonech na dítěti s mentální retardací bez rodičovské péče a že měly podle čl. 3 Úmluvy povinnost neprodleně přijmout nezbytná opatření k posouzení věrohodnosti tvrzení, objasnění okolností případu a určení odpovědných osob (viz X. a ostatní proti Bulharsku, cit. výše, bod 201).

110. Vláda tvrdila, že v průběhu obou řízení proběhlo důkladné vyšetřování, včetně výsledku všech relevantních svědků a vypracování soudně-psychiatrického posudku stěžovatelova stavu ...

111. Pokud jde o první řízení, jak uvádí stěžovatel, vnitrostátní orgány neproověřily okolnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice, zejména zda byly při jeho přijetí a následném pobytu dodrženy záruky týkající se nedobrovolného umístění a psychiatrické léčby a zda existovala

terapeutická nezbytnost umístění a léčby.

112. Soud podotýká, že státní zástupce zpochybnil zákonnost umístění stěžovatele tím, že poukázal na to, že doporučení do psychiatrické nemocnice ze dne 3. 6. 2014 vydal V. G., lékař v Nisporeni, který stěžovatele nikdy neviděl; že byl stěžovatel přijat urgentně bez plánované léčby; a že z následných posudků a svědeckých výpovědí se zdá, že pobyt stěžovatele v nemocnici nebyl odůvodněný ... Odvolací soud ani Nejvyšší soud však neprovedly žádnou analýzu aspektu nedobrovolnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby a toho, zda byly dodrženy zákonné záruky. Rovněž nebylo šetřeno, zda zdravotní stav stěžovatele vyžadoval umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrickou léčbu nebo zda by byly vhodnější jiné formy léčby.

113. Ačkoli se vedení nemocnice a státní zástupce zjevně shodli na tom, že pobyt stěžovatele, přinejmenším po 7. 7. 2014, nebyl odůvodněn žádnou terapeutickou nezbytností, Nejvyšší soud byl ochoten uznat, že pokračující umístění na zřejmě neomezenou dobu bylo zákonné jen proto, že starosta ve svém rozhodnutí ze dne 13. 6. 2014 odkazoval na umístění „na dobu předepsanou lékařem“ ...

114. Soud poznamenává, že vyšetřování odhalilo, jak rozptýlená byla odpovědnost úředních osob za osud stěžovatele. Vnitrostátní soudy se podrobně zabývaly rozdělením úkolů mezi místní orgán veřejné moci jako zákonem ustanoveného opatrovníka a orgán ochrany dětí Nisporeni. Nakonec Nejvyšší soud dospěl k závěru, že odpovědnost za stěžovatele připadla místnímu sociálnímu asistentovi, který byl pověřen plněním úkolů starosty jako opatrovníka. Po zproštění starosty obžaloby však nebylo zahájeno vyšetřování jednání či opomenutí sociálního asistenta ve věci obvinění ze zanedbávání péče ani ve věci dalších obvinění, jako bylo nezákonné přijetí do psychiatrické nemocnice ... Stejně tak neproběhlo žádné vyšetřování stěžovatelova tvrzení o diskriminačních motivech.

115. Druhá série řízení nikdy nevedla k postoupení věci soudu. Zacházení, kterému byl stěžovatel během svého pobytu v psychiatrické nemocnici podroben, včetně zacházení v době, kdy byl umístěn na oddělení pro dospělé, bylo při absenci úmyslu stěžovateli ublížit, ponížit ho nebo ho pokořit a při absenci jakéhokoli tvrzeného traumatu v důsledku tohoto zacházení, jak vyplynulo ze znaleckého posudku, považováno za zákonné ...

116. Pokud jde o závěry vnitrostátních orgánů, že nebyl prokázán úmysl ublížit stěžovateli, Soud podotýká, že neexistence úmyslu ponížit nebo pokořit osobu nemůže přesvědčivě vyloučit shledání porušení čl. 3 Úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, bod 117; a Bouyid proti Belgii, cit. výše, bod 86; ...). Vyšetřovatelé se nikdy nesnažili objasnit, jaký dopad na stěžovatele měla léčba neuroleptiky a antipsychotiky nebo zda byl skutečně podroben chemickému omezení [označení „chemické omezení“ je nejrozšířenější v právníkové i medicínské literatuře. Někteří lékaři je však považují za pejorativní a dávají přednost výrazu „farmakologický“ – pozn. překl.]. Kromě toho se vyšetřování zaměřilo pouze na to, zda skutkové okolnosti vykazovaly prvky mučení, ale nikdy nebylo zkoumáno, zda vykazovaly prvky lékařských výkonů prováděných bez terapeutické nezbytnosti.

117. Soud dále poznamenává, že v obou řízeních dospěly vnitrostátní orgány k závěru, že stěžovateli nebyly způsobeny žádné traumatické následky, což vedlo k naprosté beztrestnosti všech osob pověřených péčí o něj. V prvním souboru řízení měl Nejvyšší soud za to, že utrpení stěžovatele bylo „neurčitelné“ a nebylo natolik závažné, aby odůvodňovalo trestní stíhání ... Ve druhém řízení dospěli psychiatři z vyšetřované nemocnice k závěru, že stěžovatel byl pouze znepokojen svým „zbavením svobody“ a nebyl touto zkušeností jako takovou traumatizován. Zdá se, že znalecký posudek přikládá nepřiměřenou váhu stěžovatelově údajně „netraumatizující“ interpretaci toho, co se mu stalo, ale

nezabývá se skutečností, že tuto interpretaci podalo dítě s lehkou mentální retardací. Soud navíc poznamenává, že psychiatrický posudek provedli lékaři přidružení k nemocnici, kde došlo k posuzovanému zacházení, kteří postrádali požadovanou objektivitu z důvodu narušení vztahu důvěry mezi nimi a stěžovatelem (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 18. 2. 2014, Ruiz Rivera proti Švýcarsku, č. 8300/06, bod 64 ...).

118. Navíc, pokud jde o tvrzení stěžovatele o násilí a sexuálním zneužívání ze strany jiných pacientů během jeho pobytu na oddělení pro dospělé, Soud poznamenává, že tato tvrzení nebyla na vnitrostátní úrovni nikdy prošetřována.

119. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány neprovedly účinné vyšetřování stěžovatelových tvrzení o špatném zacházení, přestože měly k dispozici řadu podkladů. Vyšetřování nezohlednilo zranitelnost stěžovatele, jeho věk ani aspekty postižení v jeho stížnostech týkajících se institucionalizovaného zanedbávání péče a lékařského násilí, které na něm bylo páčáno.

120. Soud navíc opakuje, že v tomto řízení se nejedná o individuální trestněprávní odpovědnost, ale o mezinárodněprávní odpovědnost státu. Proto se musí zaměřit na účel povinnosti účinného vyšetřování, kterým je zajistit účinné provádění vnitrostátních právních předpisů, které chrání právo nebýt vystaven špatnému zacházení, a v případech týkajících se představitelů nebo orgánů státu zajistit jejich odpovědnost (viz rozsudek ze dne 20. 12. 2007, Nikolova a Velichkova proti Bulharsku, č. 7888/03, bod 63; rozsudek ze dne 23. 1. 2020, L. R. proti Severní Makedonii, č. 38067/15, bod 92). V opačném případě by povinnost státu provést účinné vyšetřování ztratila velkou část svého významu a práva zakotvená v čl. 3 Úmluvy by byla v praxi neúčinná (viz rozsudek ze dne 26. 4. 2011, Enekidze a Girgvliani proti Gruzii, č. 25091/07, bod 268). Zatímco se vnitrostátní vyšetřování zaměřilo na odpovědnost opatrovníka a na tvrzení stěžovatele o špatném zacházení, Soud nebyl informován o žádném účinném pokusu ověřit, zda selhání systému bylo důsledkem jednání jiných představitelů vnitrostátních orgánů nebo jiných úředních osob, za které by mohly být povolány k odpovědnosti (viz body 114 a 116 výše).

121. Soud zastává názor, že všechny výše uvedené úvahy naznačují, že vnitrostátní orgány nepřijaly všechna přiměřená vyšetřovací opatření, aby objasnily skutkové okolnosti tohoto případu, a neprovedly úplnou a pečlivou analýzu dostupných důkazů. Výše zjištěná opomenutí jsou dostatečně závažná na to, aby Soud shledal, že provedené vyšetřování nebylo účinné pro účely čl. 3 Úmluvy.

122. Z výsledků vyšetřování Soud vyčleňuje dva prvky, které je třeba dále analyzovat a které odpovídají materiálním závazkům státu podle čl. 3 Úmluvy. První prvek se týká strukturální otázky týkající se právního rámce a jeho provádění, pokud jde o ochranu dětí s mentální retardací před jejich nedobrovolným umístěním do psychiatrické nemocnice na neomezenou dobu a nedobrovolnou léčbou, včetně chemického omezení. Druhý prvek se týká osobní situace stěžovatele a zejména zacházení, kterému byl vystaven, a jeho důsledků a způsobu, jakým byly příslušné zákony uplatňovány v praxi.

(ii) Povinnost zavést vhodný legislativní a regulatorní rámec

123. Pozitivní závazek podle čl. 3 Úmluvy vyžaduje zejména vytvoření legislativního a regulatorního rámce, který by jednotlivce náležitě chránil před narušením jejich fyzické a psychické integrity, zejména, v těch nejzávažnějších případech, prostřednictvím přijetí trestněprávních ustanovení a jejich účinného uplatňování v praxi. Pozitivní závazek ochrany nabývá zvláštního významu v kontextu veřejné služby, která má povinnost chránit zdraví a blaho dětí, zejména pokud jsou tyto děti obzvláště zranitelné a jsou pod výlučnou kontrolou vnitrostátních orgánů. Za určitých okolností může vyžadovat přijetí zvláštních opatření a záruk (viz, *mutatis mutandis*, X. a ostatní proti Bulharsku,

cit. výše, body 179 a 180).

124. Ve světle těchto zásad Soud konstatuje, že státy mají zvýšenou povinnost ochrany vůči dětem s mentální retardací, které byly stejně jako stěžovatel v tomto případě svěřeny do péče státu, který má jednat jako jejich zákonný zástupce v jejich nejlepším zájmu.

125. Soud poznamenává, že moldavský zákon o duševním zdraví obsahuje jasná právní ustanovení týkající se přijímání dětí do psychiatrických zařízení, jejich umístění odděleně od dospělých, zohlednění jejich názorů ... a určitých záruk, jako je počáteční a pravidelné přehodnocování potřeby prodloužení jejich pobytu v psychiatrickém zařízení ... Existuje také zákonný zákaz provádění psychiatrické léčby při absenci psychiatrického onemocnění ... Vnitrostátní právní předpisy obsahují zvláštní požadavky pro vyjádření platného souhlasu dětmi, které dosáhly věku 16 let, pokud jde o lékařské služby obecně, a věku 18 let, pokud jde o psychiatrickou pomoc ...

126. Soud dále poukazuje na trestněprávní ustanovení týkající se nezákonného přijetí do psychiatrického zařízení, zanedbání lékařské péče, nedbalého plnění úředních povinností a špatného zacházení, která zřejmě postihují různé prvky jednání, jež stěžovatel v této souvislosti namítá ...

127. Soud zároveň poznamenává, že neexistují žádná právní ustanovení a záruky týkající se používání chemických omezovacích prostředků ... Neexistují ani žádné nezávislé záruky pro případ střetu zájmů mezi dítětem (nebo nesvéprávným pacientem) a jeho či jejím opatrovníkem, které by umožnily nezávislý dohled nad nedobrovolným přijetím do psychiatrických zařízení a nedobrovolnou léčbou, zejména pokud takové umístění může trvat neomezeně dlouhou dobu, pokud se taková léčba odchyluje od původního terapeutického plánu a/nebo pokud je pacientovo chování významně tlumeno medikací. Neexistuje ani postup pro přehodnocení souhlasu, jakmile pacient dosáhne 16 a/nebo 18 let. Soud uvádí, že záruky stanovené moldavským vnitrostátním právem ponechávají přezkoumání okolností na psychiatrech z téhož psychiatrického zařízení ..., což za daných okolností rozhodně nelze považovat za nezávislý přezkum (viz bod 117 výše).

128. Vláda neprokázala existenci jakýchkoli právních ustanovení, záruk a mechanismů, které by byly schopny zabránit a odhalit špatné zacházení s dětmi s mentální retardací a/nebo bez rodičovské péče v kontextu psychiatrické péče nebo které by jim umožnily, aby stížnosti podle Úmluvy týkající se jejich zdraví a zacházení s nimi byly přezkoumány soudem nebo jiným nezávislým orgánem (viz Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 161). V této souvislosti Soud odkazuje na zprávy dětského ombudsmana, podle nichž byly případy podobné případu stěžovatele zjištěny v letech 2019 a 2022 a podle kterých systémové nedostatky přetrvávaly přibližně osm let po skutkových okolnostech projednávaného případu ...

129. Po zvážení výše uvedených prvků Soud konstatuje, že stávající moldavský právní rámec - který postrádá záruku nezávislého přezkumu nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice, nedobrovolné psychiatrické léčby, použití chemických omezovacích prostředků a dalších mechanismů, které by zabránily takovému zneužívání osob s mentální retardací obecně a dětí bez rodičovské péče zvláště - neodpovídá požadavku obsaženému v pozitivním závazku státu vytvořit a účinně uplatňovat systém poskytující ochranu těmto dětem před závažnými zásahy do jejich integrity, což je v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

(iii) Povinnost chránit fyzickou a duševní integritu stěžovatele

130. Jak Soud uvedl výše, stěžovatel se v tomto případě nacházel ve zvláště zranitelné situaci a byl svěřen do výhradní péče orgánů veřejné moci. Na jedné straně měl opatrovník trvalou povinnost zajistit bezpečnost, zdraví a blaho dětí ve své péči, včetně stěžovatele. Na straně druhé, jakmile byl stěžovatel přijat do psychiatrické nemocnice, přešly tyto povinnosti péče částečně na správu

nemocnice. Rozdílné role těchto orgánů vyžadují, aby byly skutkové okolnosti údajného špatného zacházení zkoumány současně z hlediska negativních a pozitivních závazků státu podle čl. 3 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 22. 11. 2022, G. M. a ostatní proti Moldavsku, č. 44394/15, bod 130).

(α) Umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrická léčba

(...)

133. Soud poznamenává, že podle spisu se stěžovatelovo řádné umístění do psychiatrické nemocnice zhruba shoduje s okamžikem, kdy starosta města Ciutești začal vystupovat jako jeho opatrovník a zákonný zástupce ... Přijetí stěžovatele do psychiatrické nemocnice dne 16. 6. 2014 se opíralo o doporučení psychiatra v Nisporeni ze dne 3. 6. 2014, doporučení Výboru pro ochranu ohrožených dětí ze dne 13. 6. 2014 a rozhodnutí stěžovatelova opatrovníka ze dne 13. 6. 2014. Vzhledem k vnitrostátním ustanovením umožňujícím delegovat úkoly opatrovníka na odborníka na ochranu dětí zaměstnaného u místní veřejné správy ... a s přihlédnutím k podpisu T. P. na přijímacím formuláři stěžovatele ... je Soud ochoten připustit, že jeho umístění bylo provedeno se souhlasem jeho zákonného zástupce.

134. Soud dále poznamenává, že stěžovateli bylo v době událostí 15 let, což mu podle vnitrostátního práva bránilo v tom, aby sám vyjádřil platný souhlas. Mezinárodní a vnitrostátní standardy odkazují na konzultační proces, který měl stěžovateli umožnit, aby byly zohledněny jeho názory a zejména jeho nesouhlas s umístěním ... Vláda nepředložila žádné důkazy o tom, že by stěžovateli byl k dispozici postup vstřícný k dětem, který by ho zapojil do rozhodovacího procesu, a že by ho mohl využít.

135. Absence mechanismu participace dítěte jako taková automaticky neznamena neplatnost umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici. Avšak vzhledem k nespornému odporu stěžovatele proti jeho umístění v psychiatrické nemocnici a proti rozhodnutí jeho opatrovníka neexistence takového mechanismu nepochybně zabránila příslušným orgánům řádně posoudit a určit nejlepší zájem stěžovatele ... a formálně označit jeho umístění za nedobrovolné, což mělo aktivovat záruky proti zneužití v podobě nezávislého přezkumu lékařské nezbytnosti jeho umístění ... Vláda nepředložila žádné důkazy o tom, že takový přezkum byl po umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice proveden, a to buď skupinou psychiatrů téže nemocnice, nebo nezávislým orgánem.

136. Pokud jde o existenci terapeutické nezbytnosti umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a jeho psychiatrické léčby, Soud poznamenává, že doporučující a přijímací dokumenty odkazují na jeho mentální retardaci, a nikoli na duševní onemocnění. Zejména diagnostický kód „F 70“ v Mezinárodní klasifikaci nemocí Světové zdravotnické organizace, 10. revize (MKN-10), označuje lehkou mentální retardaci. Pojem „psychopatický syndrom“ nepředstavuje oficiální diagnózu podle MKN-10 a není vlastní žádné konkrétní duševní poruše. Soud uvádí, že lékařský spis stěžovatele odkazuje na stejný popis diagnózy, neboť uvádí kód F 70.1, který označuje „lehkou mentální retardaci s významnou poruchou chování vyžadující pozornost anebo léčbu“ ... Současně se vedení školy odvolávalo na diagnózu organické poruchy osobnosti ... a vyjádření vnitrostátních orgánů a vlády odkazovala na agresivitu stěžovatele jako důvod jeho umístění do psychiatrické nemocnice.

137. Soud na jedné straně považuje za důležité poukázat na vnitrostátní a mezinárodní standardy, které stanoví, že mentální retardace sama o sobě není dostatečným důvodem pro umístění do psychiatrické nemocnice, psychiatrickou léčbu a nedostatečnou praxi, zejména v Moldavsku, kdy jsou osoby s psychosociálním postižením umísťovány do psychiatrických zařízení bez jakéhokoli terapeutického účelu ...

138. Na druhou stranu Soud poznamenává, že vnitrostátní orgány omezily své šetření na existenci či neexistenci lékařského doporučení k umístění do psychiatrické nemocnice a nikdy nezpochybnily objektivitu tohoto lékařského posudku. Vyšetřování nikdy nezkoumalo, zda stěžovatelův stav představoval duševní poruchu, která vyžadovala povinné umístění v psychiatrické nemocnici, zda představoval značné riziko vážné újmy na zdraví stěžovatele nebo jiných osob nebo zda byly k dispozici méně omezující prostředky pro zajištění odpovídající péče (viz také Gorobet proti Moldavsku, cit. výše, bod 42). Z výpovědí svědků a odborných zpráv však následně vyplynulo, že umístění a léčba stěžovatele nebyly terapeuticky nezbytné a že k umístění do psychiatrické nemocnice bylo přistoupeno jako k rychlé alternativě při neexistenci jakýchkoli plánů na další umístění stěžovatele ... Vláda navíc nepředložila terapeutický plán stěžovatele, který by mohl objasnit lékařský účel umístění v psychiatrické nemocnici a plně prováděnou psychiatrickou léčbu a její očekávaný výsledek.

139. Vzhledem k absenci dalších informací Soud konstatuje, že je obtížné určit nade vší pochybnost, zda jsou tvrzení stěžovatele o umístění v psychiatrické nemocnici bez terapeutické nezbytnosti opodstatněná, a je toho názoru, že tyto obtíže vyplývají ze skutečnosti, že vnitrostátní orgány jeho stížnosti účinně neprošetřily (viz rozsudek ze dne 6. 10. 2009, Petru Roșca proti Moldavsku, č. 2638/05, bod 42; a rozsudek ze dne 21. 9. 2010, Popa proti Moldavsku, č. 29772/05, bod 39). Soud připomíná, že ve všech případech, kdy není schopen z důvodů objektivně přičitatelných státním orgánům objasnit přesné okolnosti případu, je na žalované vládě, aby uspokojivým a přesvědčivým způsobem vysvětlila sled událostí a předložila spolehlivé důkazy schopné vyvrátit stěžovatelova tvrzení (viz rozsudek ze dne 26. 2. 2008, Mansuroğlu proti Turecku, č. 43443/98, bod 80, s dalšími odkazy).

140. Soud dále připomíná, že pokud jsou sporné události zcela nebo z velké části známy výhradně vnitrostátním orgánům, jako je tomu v případě osob, které jsou pod jejich kontrolou ve vazbě, uplatní se silné skutkové domněnky týkající se újmy, k níž došlo během této vazby. Vládu tíží důkazní břemeno, aby poskytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení předložením důkazů, které by uváděly skutečnosti zpochybňující popis událostí, který uvedla oběť. Pokud takové vysvětlení chybí, může Soud vyvodit závěry, které mohou být pro vládu nepříznivé. To je odůvodněno skutečností, že osoby ve vazbě jsou ve zranitelném postavení a příslušné orgány mají povinnost je chránit (viz Bouyid proti Belgii, cit. výše, bod 83).

141. Jak Soud uvedl výše, stěžovatel byl ve zvláště zranitelné situaci a byl svěřen do výhradní péče orgánů veřejné moci. Vzhledem k jejich kontrole nad stěžovatelem spočívá důkazní břemeno na vládě, aby poskytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení ohledně jeho tvrzení. Vláda však neposkytla uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení terapeutického účelu jeho umístění a léčby, což vede k tomu, že Soud z něj nemůže vyvodit žádné důsledky (viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 12. 2012, El-Masri proti Severní Makedonii, č. 39630/09, body 165–167).

142. Ve světle výše uvedeného se Soud domnívá, že může vyvodit závěry podporující verzi událostí předloženou stěžovatelem ze skutečnosti, že vnitrostátní orgány neprovedly smysluplné vyšetřování a nevyvrátily jeho výpověď nebo nepředložily věrohodné alternativní vysvětlení. Proto považuje tvrzení stěžovatele, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba postrádaly terapeutickou nezbytnost, za dostatečně přesvědčivá a prokázaná.

Z toho vyplývá, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi.

(β) Umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici po 7. 7. 2014

143. Z jednání psychiatrické nemocnice – která o propuštění stěžovatele usilovala nejméně osmkrát – vyplývá, že stěžovatel měl být propuštěn po ukončení své léčby dne 7. 7. 2014 ... a že důvodem, proč

v té době neopustil zařízení, byla absence jakýchkoli opatření pro jeho další umístění, a nikoli jeho zdravotní stav. Stejný názor zjevně sdílel i státní zástupce ... Nejvyšší soud nicméně ochotně akceptoval formulaci „na dobu předepsanou lékařem“ v rozhodnutí starosty o umístění ze dne 13. 6. 2014 jako dostatečný právní základ pro umístění stěžovatele v Psychiatrické nemocnici Codru, a to zjevně na dobu neurčitou ...

144. S ohledem na absenci terapeutického odůvodnění umístění stěžovatele v psychiatrické nemocnici dne 16. 6. 2014 a absenci jakýchkoli nových lékařských poznatků, které by odůvodňovaly jeho další pobyt, dospívá Soud k závěru, že tvrzení stěžovatele, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba po 7. 7. 2014 rovněž postrádaly terapeutickou nezbytnost, jsou dostatečně přesvědčivá a prokázána.

145. Soud se rovněž pozastavuje nad závěrem vnitrostátního soudu, že takové umístění by mohlo být odůvodněno na dobu neurčitou pouze na základě původního doporučení, v němž byla zmíněna „doba předepsaná lékařem“. To se zdá být v rozporu s názory lékařů v psychiatrické nemocnici a s nutností přísné kontroly každého umístění v psychiatrickém zařízení.

146. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi z důvodu absence terapeutické nezbytnosti pro pokračující umístění a léčbu stěžovatele po 7. 7. 2014 a z důvodu absence záruk týkajících se délky jeho umístění v psychiatrické nemocnici a jeho psychiatrické léčby obecně.

(γ) Umístění stěžovatele na oddělení pro dospělé od 22. 9. do 7. 11. 2014, jeho léčba a materiální podmínky

147. Je nesporné, že umístění stěžovatele na oddělení pro dospělé nebylo upraveno vnitrostátním právem, které vyžadovalo umístění dětí v bezpečném prostředí na samostatném oddělení ...

148. Pokud jde o důvody tohoto opatření, vnitrostátní orgány a vláda tvrdily, že k přemístění došlo z důvodu zhoršení duševního zdraví stěžovatele a jeho agresivního a násilného chování vůči ostatním pacientům a zaměstnancům dětského oddělení. Podle jejich názoru přemístění souviselo s tím, že stěžovatel představoval hrozbu pro blaho ostatních dětí na oddělení. Stěžovatel zpochybnil obvinění, která proti němu byla vznesena, a uvedl, že přeložení bylo trestem za jeho neposlušnost v důsledku jeho rostoucí frustrace poté, co bylo jeho propuštění odloženo na neurčito. Konkrétně podle stěžovatele k jeho přemístění došlo poté, co na protest proti odkladu jeho propuštění z nemocnice rozbil okno.

149. Soud podotýká, že žádný z důvodů, které vláda uvedla k opodstatnění tohoto přemístění, neposkytuje stěžovateli žádné výhody ani neodhaluje žádné posouzení jeho nejlepších zájmů. Jakýkoli jiný důvod pro takové přemístění bude v rozporu s požadavkem na zajištění ochrany fyzické integrity a blaha stěžovatele ...

150. Podle stěžovatelovy lékařské dokumentace a lékařského posudku ze dne 14. 6. 2023, obojí poskytnutých vládou, vykazoval stěžovatel známky neposlušnosti a frustrace pouze koncem srpna a koncem září 2014, těsně před svým přemístěním na oddělení pro dospělé dne 22. 9. 2014 ..., nikoli však dříve. To potvrzuje stěžovatelův popis skutkových okolností a jasně spojuje jeho přemístění na oddělení pro dospělé s jeho rostoucí frustrací v důsledku absence vyhlídek na propuštění a zanedbávání ze strany vnitrostátních orgánů.

151. Kromě přemístění na oddělení pro dospělé byla změněna i jeho léčba. Po přemístění byla stěžovateli zejména podávána antipsychotika, neuroleptika a sedativa ve zvýšeném množství a kombinacích ... Strany vedou spor o tom, jaký dopad na stěžovatele tyto léky měly. Příslušné orgány

tvrdily, že jejich účinek byl minimální a přiměřený potřebě zmírnit jeho agresivitu, zatímco stěžovatel tvrdil, že léky ho uspávaly, a kvalifikoval je jako formu chemického omezování. Ministerstvo zdravotnictví zároveň nezpochybnilo namítané vedlejší účinky a poznamenalo, že se jedná o „časté a dobře známé projevy antipsychotik“, ale trvalo na tom, že nebylo úmyslem stěžovatele prostřednictvím těchto vedlejších účinků trestat ...

152. Soud poukazuje na nesoulad mezi jednáním a důvody, které uvedly vnitrostátní orgány. Na jedné straně hledaly řešení, jak stěžovatele propustit, čímž dokládaly, že není nadále nutné umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrická léčba. Na druhé straně, když nebyly schopny zvládnout narůstající frustraci stěžovatele, přemístily ho na oddělení pro dospělé – čímž ho již izolovaly od ostatních zranitelných pacientů na dětském oddělení – a podávaly mu silné léky na kontrolu jeho chování s odůvodněním, že jeho chování bylo po celou dobu důvodem pro jeho umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu.

153. Je třeba poznamenat, že vláda nikdy netvrdila, že poskytování této léčby bylo součástí léčebného plánu stěžovatele. Naopak, z předložených důkazů vyplývá, že tato léčba byla předepsána v reakci na chování stěžovatele za účelem jeho zvládnutí a kontroly. Z popisu stavu stěžovatele po podání léků vyplývá, že jeho chování bylo touto medikací významným způsobem utlumené. Použití léků za tímto účelem je definováno jako chemické omezování ... a mezinárodní organizace informovaly o jeho používání v Moldavsku, navzdory absenci jasných právních ustanovení v této souvislosti ...

154. Soud na základě dokumentů předložených vládou konstatuje, že vnitrostátní orgány omezily své šetření na existenci či neexistenci úmyslu zdravotnického personálu stěžovatele pokořit nebo ponižit. Vyšetřovatelé nikdy nezkoumali terapeutickou nezbytnost léčby a její potenciálně negativní důsledky, jak stěžovatel soustavně namítal ve všech svých stížnostech. Rovněž nebylo zkoumáno, zda byl nutný souhlas stěžovatele poté, co dne 8. 10. 2014 dovršil 16 let. Vnitrostátní orgány neprovedly náležité šetření a nevyvrátily jeho výpověď ani nepředložily věrohodné alternativní vysvětlení. Lékařský posudek ze dne 14. 6. 2023 a dopis Ministerstva zdravotnictví ze dne 3. 7. 2023 toto opomenutí nenapravují a ani napravit nemohou.

155. Vzhledem k tomu, že vláda nepředložila žádné materiály týkající se terapeutického plánu nebo záruk týkajících se úpravy takového plánu a použití chemických omezovacích prostředků, má Soud za to, že může učinit závěry podporující stěžovatelovu verzi událostí. Soud považuje tvrzení stěžovatele, že jeho upravená psychiatrická léčba po 22. 9. 2014 postrádala terapeutickou nezbytnost, za dostatečně přesvědčivá a prokázaná.

156. Pokud jde o materiální podmínky na oddělení pro dospělé, Soud bere na vědomí zprávy Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, které zřejmě podporují popis stěžovatele. Důkazy předložené vládou ... navíc potvrdily tvrzení stěžovatele o velmi omezených příležitostech k venkovním vycházkám.

157. Soud proto konstatuje, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi z důvodu přemístění stěžovatele na oddělení pro dospělé a jeho podrobení chemickému omezení, aniž by to bylo terapeuticky nezbytné, a z důvodu materiálních podmínek, které tam stěžovatel měl.

158. Pokud jde o stěžovatelovu tvrzení o násilí ze strany ostatních pacientů na oddělení pro dospělé, jak bylo uvedeno výše, obtíže při určování, zda jsou stěžovatelova tvrzení opodstatněná, vyplývají z toho, že příslušné orgány jeho stížnosti účinně neprošetřily, což již vyústilo v konstatování porušení procesní větve čl. 3 Úmluvy (viz body 118 a 121 výše).

159. Stěžovatel nepředložil žádné důkazy ani podrobnosti na podporu svého tvrzení, že byl během

svého pobytu v psychiatrické nemocnici vystaven násilí, a zejména sexuálnímu násilí. Proto vzhledem k absenci důkazů *prima facie*, které by mohly přenést důkazní břemeno na žalovanou vládu, a vzhledem k výše uvedenému závěru Soudu, že v projednávaném případě nebylo provedeno žádné účinné vyšetřování, nemůže Soud učinit závěr o tom, zda byl stěžovatel vystaven násilí ze strany ostatních pacientů na oddělení pro dospělé. Dospívá proto k závěru, že v této souvislosti nedošlo k porušení materiální větve čl. 3 Úmluvy.

III. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČL. 3

160. Stěžovatel namítal, že za rozhodnutím vnitrostátních orgánů umístit jej do psychiatrické nemocnice a podrobit jej psychiatrické léčbě stálo společenské stigma vůči osobám s mentální retardací a nedostatek podpůrných služeb a že diskriminační postoje bránily řádnému prošetření jeho stížností. Opíral se přitom o čl. 3 a 14 Úmluvy, z nichž druhý zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

2. Posouzení Soudu

167. Soud poznamenává, že stížnost stěžovatele podle tohoto článku a stížnost podle čl. 3 Úmluvy posuzovaná samostatně jsou od sebe odlišné. Je pravda, že jádrem každé z nich je údajné selhání vnitrostátních orgánů přijmout dostatečná opatření na ochranu tělesné integrity a důstojnosti stěžovatele. Tato stížnost je však založena na širším tvrzení: že toto selhání nebylo ojedinělé, ale bylo způsobeno obecnými stereotypy moldavských orgánů vůči osobám s mentální retardací. Nelze ji proto zahrnout pod stížnost podle čl. 3 posuzovanou samostatně a je třeba ji posoudit zvlášť (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 26. 5. 2020, Munteanu proti Moldavsku, č. 34168/11, body 76 a 80–83; a rozsudek ze dne 22. 3. 2022, Y. a ostatní proti Bulharsku, č. 9077/18, bod 120).

168. Aby mohla vyvstat otázka podle čl. 14 Úmluvy, musí existovat rozdíl v zacházení s osobami v analogických nebo srovnatelných situacích. Takový rozdíl v zacházení je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné odůvodnění. Článek 14 však nezakazuje členskému státu, aby s určitými skupinami zacházel rozdílně za účelem vyrovnání „faktických nerovností“ mezi nimi; za jistých okolností totiž může samotné nepokusení se o nápravu nerovnosti prostřednictvím rozdílného zacházení založit porušení tohoto článku, neboť Soud již dříve připustil, že diskriminace odporující Úmluvě může vyplývat i z faktické situace (viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 11. 2007, D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00, bod 175; a rozsudek ze dne 20. 6. 2006, Zarb Adami proti Maltě, č. 17209/02, body 75 a 76).

169. Jakmile stěžovatel prokáže, že došlo k rozdílnému zacházení, je na žalované vládě, aby prokázala, že toto rozdílné zacházení může být odůvodněné (viz D. H. a ostatní proti České republice, cit. výše, bod 177). Pokud jde o otázku, co představuje důkaz *prima facie* způsobilý přenést důkazní břemeno na žalovaný stát, v řízení před Soudem neexistují žádné procesní překážky přípustnosti důkazů ani předem stanovené vzorce pro jejich hodnocení (viz D. H. a ostatní proti České republice, cit. výše, bod 178).

170. Soud dále připomíná, že pokud se omezení základních práv týká osoby náležející ke zvláště zranitelné skupině společnosti, která byla v minulosti značně diskriminována, jako jsou například osoby s mentálním postižením, je prostor pro uvážení státu podstatně užší a stát musí mít pro daná omezení velmi pádné důvody. Důvodem tohoto přístupu, který zpochybňuje určité kvalifikace *per se*, je skutečnost, že tyto skupiny byly historicky vystaveny předsudkům s dlouhotrvajícími následky,

kteře vedly k jejich sociálnímu vyloučení (viz rozsudek ze dne 18. 2. 2020, Cînta proti Rumunsku, č. 3891/19, bod 41).

171. S ohledem na argumenty předložené stěžovatelem Soud konstatuje, že tvrzený rozdíl v zacházení s dětmi s mentální retardací v Moldavsku nevyplýval ze znění zákonných ustanovení, ale spíše z faktické politiky představitelů státu. V souladu s tím je třeba v projednávané věci rozhodnout, zda způsob, jakým byly právní předpisy uplatňovány v praxi, vedl k tomu, že stěžovatel byl z důvodu svého postižení nebo domnělého postižení umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrické léčbě bez objektivního a rozumného důvodu.

172. Soud poznamenává, že zvláštní zpravodajové Organizace spojených národů soustavně informují o existenci systémové diskriminace osob, zejména dětí, s mentální retardací v Moldavsku v podobě psychiatrické ústavní péče, která není z lékařského hlediska nezbytná. Podle těchto zpráv je rozšířeno vnímání osob s postižením jako „nenormálních“, na rozdíl od „zdravých“ osob, což ve spojení s nedostatkem podpůrných komunitních služeb, které by zajišťovaly jejich potřeby, vede k vysoké míře institucionalizace dětí s psychosociálním postižením. Provedenými reformami se podařilo snížit míru institucionalizace dětí na polovinu, ale mnoho z těch, které zůstaly v ústavech, byly děti s postižením ...

173. Pokud jde o okolnosti projednávaného případu, Soud konstatuje, že různé orgány - vedení školy, lékař z Nisporeni, opatrovník, orgán ochrany dětí a nemocniční lékaři - všechny se zákonnými povinnostmi péče o stěžovatele jednomyslně souhlasily s jeho umístěním v psychiatrické nemocnici a psychiatrickou léčbou, aniž by to mělo jakýkoli terapeutický účel, jak již Soud konstatoval výše. Správní a lékařské přijímací dokumenty soustavně odkazovaly na stěžovatelovu mentální retardaci jako na důvod pro umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu, což svědčí o tom, že příslušné orgány považovaly mentální retardaci za duševní poruchu, která vyžaduje léčbu. Tento „defektologický“ přístup dále potvrzuje způsob, jakým příslušné orgány následně na základě nových posudků tvrdily, že stěžovatel byl „normální“, a proto neměl být umístěn do psychiatrické nemocnice a podroben psychiatrické léčbě ...

174. Soud rovněž poznamenává, že státní zástupce souhlasil se stěžovatelem, že jeho umístění v psychiatrické nemocnici souviselo s neexistencí alternativních možností péče. Vyšetřovatelé se však nikdy dále nezabývali identifikací diskriminačních důvodů, které vedly k umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice. Soud navíc podotýká, že vnitrostátní vyšetřování se významně opírala o absenci měřitelných traumatických následků pro stěžovatele (viz ... bod 117 výše), čímž při interpretaci jeho vnímání toho, co zažil, náležitě nezohlednila jeho zranitelnost v důsledku jeho mentální retardace. To, že se příslušné orgány nepokusily tuto nerovnost napravit prostřednictvím odlišného zacházení, bylo rovněž diskriminační.

175. Podle názoru Soudu kombinace výše uvedených faktorů jasně ukazuje, že jednání příslušných orgánů nebylo pouze ojedinělým selháním při ochraně fyzické integrity a důstojnosti stěžovatele, ale ve skutečnosti pokračovalo v diskriminační praxi vůči stěžovateli jako osobě, a zejména jako dítěti se skutečnou nebo domnělou mentální retardací. Sociální postavení stěžovatele jako dítěte bez rodičovské péče jen prohlubovalo jeho zranitelnost.

176. Za těchto okolností může Soud připustit, že byl prokázán případ diskriminace *prima facie*. Na žalovaný stát pak přechází břemeno vyvrátit základ tohoto *prima facie* případu nebo jej odůvodnit. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud dochází k závěru, že žalovaný stát nepředložil přesvědčivé důvody, které by vyvrátily domněnku diskriminace stěžovatele z důvodu jeho mentální retardace (viz výše uvedený bod 166; viz také Cînta proti Rumunsku, cit. výše, body 79 a 80).

177. Výše uvedené úvahy ve svém souhrnu vedou Soud k závěru, že za okolností tohoto případu

došlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3.

IV. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 13 ÚMLUVY

178. Závěrem stěžovatel namítal, že v moldavském vnitrostátním právním řádu neexistuje žádný účinný prostředek nápravy v souvislosti s nezákonným umístěním do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbou dětí s mentální retardací. Stěžovatel se odvolával na čl. 13 ve spojení s čl. 3 a 14 Úmluvy. Příslušná část čl. 13 zní takto:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné opravné prostředky před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

(...)

181. Vzhledem k výše uvedeným zjištěním Soud konstatuje, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

182. Pokud je ohroženo právo tak zásadního významu, jako je právo na život nebo zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, vyžaduje čl. 13 kromě případného odškodnění také důkladné a účinné vyšetřování, které může vést k identifikaci a potrestání odpovědných osob, včetně účinného přístupu stěžovatele k vyšetřování (viz rozsudek ze dne 10. 5. 2001, Z. a ostatní proti Spojenému království, č. 29392/95, bod 109; viz také Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 149).

183. Soud již konstatoval, že moldavský vnitrostátní rámec nebyl vhodný pro řešení specifické situace dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče, jako je stěžovatel, zejména pokud jde o praktickou možnost přístupu k nezávislému přezkumu jeho umístění v psychiatrické nemocnici a délku tohoto umístění (viz body 128, 135 a 145 výše). Soud již dříve shledal, že žalovaný stát porušil čl. 3 Úmluvy v důsledku nedostatku přiměřených opravných prostředků týkajících se osob se zdravotním postižením, včetně jejich omezeného přístupu k jakýmkoli takovým potenciálním opravným prostředkům (viz Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, cit. výše, bod 151 s dalšími odkazy).

184. Na základě důkazů předložených v tomto případě Soud již shledal, že žalovaný stát je odpovědný podle čl. 3 za to, že nechránil fyzickou integritu a důstojnost stěžovatele v době, kdy byl v péči vnitrostátních orgánů, a že neprovedl účinné vyšetřování okolností jeho nedobrovolného umístění v psychiatrické nemocnici a psychiatrické léčby. Vláda neodkázala na žádný jiný postup, kterým by mohla být odpovědnost příslušných orgánů stanovena nezávislým, veřejným a účinným způsobem.

185. S ohledem na výše uvedená zjištění má Soud za to, že žalovaný stát neposkytl vhodný mechanismus, který by byl schopen zajistit nápravu osobám, a zejména dětem, s duševním postižením, které tvrdí, že jsou oběťmi podle čl. 3 a 14 Úmluvy.

Došlo tedy k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a 14.

V. DALŠÍ TVRZENÁ PORUŠENÍ ÚMLUVY

186. Konečně stěžovatel podle čl. 8 Úmluvy namítal nedobrovolnost svého umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrické léčby. Rovněž namítal porušení čl. 13 a 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

187. S ohledem na skutkové okolnosti případu, vyjádření účastníků řízení a výše uvedené závěry má Soud za to, že se vypořádal s hlavními právními otázkami případu a že není třeba zkoumat zbývající námitky.

(...)

VII. UPLATNĚNÍ ČL. 46 ÚMLUVY

(...)

194. Podle čl. 46 Úmluvy se Vysoké smluvní strany zavázaly respektovat pravomocné rozsudky Soudu ve všech případech, jejichž byly stranami, přičemž na jejich výkon dohlíží Výbor ministrů. Z toho mimo jiné vyplývá, že rozsudek, v němž Soud shledá porušení Úmluvy nebo jejích protokolů, ukládá žalovanému státu právní povinnost nejen zaplatit dotčeným osobám částky přiznané jako spravedlivé zadostiučinění, ale také zvolit pod dohledem Výboru ministrů obecná a/nebo případně individuální opatření, která mají být přijata v rámci jeho vnitrostátního právního řádu k ukončení porušení zjištěného Soudem a k co největší nápravě vzniklých následků (viz rozsudek velkého senátu ze dne 1. 12. 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu, č. 26374/18, bod 311 a v něm uvedené odkazy).

195. Soud opakuje, že jeho rozsudky mají v zásadě deklaratorní povahu a že obecně je především na dotčeném státu, aby si pod dohledem Výboru ministrů zvolil prostředky, které v rámci svého vnitrostátního právního řádu použije ke splnění svého závazku podle čl. 46 Úmluvy, pokud jsou tyto prostředky slučitelné se závěry uvedenými v rozsudku Soudu (viz rozsudek ze dne 27. 8. 2019, Magnitskiy a ostatní proti Rusku, č. 32631/09 a 53799/12, bod 295). Pouze výjimečně, s cílem pomoci žalovanému státu splnit jeho povinnosti podle čl. 46, se Soud pokusí uvést typ opatření, které by mohlo být přijato za účelem ukončení jím zjištěného porušení (Magnitskiy a ostatní proti Rusku, cit. výše, bod 296).

196. Soud poznamenává, že tento případ odhaluje systémový problém, pokud jde o nedobrovolné umístění do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu dětí s mentální retardací a bez rodičovské péče. Zjištěná porušení poukazují zejména na nedostatek záruk a mechanismů, které by byly schopny zabránit špatnému zacházení s těmito dětmi v kontextu psychiatrické léčby a odhalit je, a na diskriminační praxi ve vztahu k dětem se skutečnou nebo domnělou mentální retardací.

197. Soud se domnívá, že povaha zjištěných porušení naznačuje, že pro řádný výkon tohoto rozsudku by žalovaný stát musel přijmout řadu obecných opatření zaměřených na reformu systému nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice a nedobrovolné psychiatrické léčby osob s mentální retardací, zejména dětí. Aniž by Soud zaujímal stanovisko k povaze a rozsahu této reformy, domnívá se, že tato opatření by měla zahrnovat právní záruky a mechanismy popsané v jeho rozsudku a měla by se zabývat diskriminací osob s mentální retardací, a zejména dětí.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

(...)

3. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho procesní větvi;

4. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi, pokud jde o nedobrovolné umístění stěžovatele do psychiatrické nemocnice a psychiatrickou léčbu;

5. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 3 Úmluvy v jeho materiální větvi, pokud jde o tvrzení o násilí a zneužívání ze strany ostatních pacientů;
 6. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3;
 7. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a 14;
 8. *rozhoduje*, že není třeba zkoumat přijatelnost a podstatu stížnosti podle čl. 8 Úmluvy, a to samostatně a ve spojení s čl. 13 a 14 Úmluvy;
- (...)

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník)